

Marxistisk psykologi 1

Overblik:

Er marxismen kun en samfundsvidenskab?

Marx's historiske materialisme

Dialektik og modsætninger som historiens drivkraft

Hvad skal en marxistisk psykologi leve op til?

Subjektivitet og udvikling som hovedpunkter

Op til 4 marxistiske psykologier

Marxistisk psykologi 2

Meninger om marxisme til et middagselskab:

Marxisme er en utopi

Marxismen er revolutionær (voldelig? udviklende?)

Marx udførte en skarp analyse af markedet

Markedet er nødvendigt, fordi dets opgave er at fordele goderne

Marxismen ignorerer individet og individualitet
hjernevask

kan marxismen rumme en psykologi om det enkelte menneske?

Marxistisk psykologi 3

Ja, der kan udvikles en psykologi om de enkelte mennesker i marxismen

En central pointe er, at mennesket er historisk, er bestemt af og bestemmer de samfundsmæssige forhold.

”... omstændighederne i lige så høj grad skaber menneskene som menneskene skaber omstændighederne”

Marx Engels, Den tyske Ideologi, 1847, VS 116

Marxistisk psykologi 4

Marx' historiske materialisme

”Man kan skille menneskene fra dyrene i kraft af bevidstheden, i kraft af religionen, i kraft af, hvad man nu vil. Selv begynder menneskene at udskille sig fra dyrene i det øjeblik de begynder at *producere* deres levnedsmidler, et skridt der er betinget af deres legemlige organisation. Idet menneskene producerer deres levnedsmidler, producerer de indirekte selve deres materielle liv.”

Marx Engels, Den tyske Ideologi, 1847, VS 97f.

Marxistisk psykologi 5

Marx' historiske materialisme

”Produktionen af ideer, forestillinger, af bevidstheden er fra første færd umiddelbart indflettet i menneskenes materielle virksomhed materielle kommunikation som det virkelige livs sprog.”

Marx Engels, Den tyske Ideologi, 1847 VS s. 98

Marxistisk psykologi 6

Marx' historiske materialisme

I den tyske ideologi fremstilles den samfundsmæssige udvikling som naturgroet gennem produktion og klassekamp

Fra lensvæsen til kapitalisme

Den klasse der bærer de nye produktivkræfter er revolutionær

Indtil nu: særinteresse vinder over særinteresser

Er klassekampen og dens historiske konflikter kun bærere af særinteresser?

Marxistisk psykologi 7

Marx' historiske materialisme

Dialektik peger på, at samfundsudviklingen er drevet af mere end særinteresser. Med dialektiken kan man konstatere at mennesker er sociale og samarbejder, og at samarbejdet i sig selv rummer problemer. Dialektik kan ikke videnskabeliggøres gennem formalisering, handler hverken om these, antitese, syntese eller logisk negation.

Dialektisk udvikling sker gennem modsætninger: bestemte negationer

Ollmann: uforligeligheder i en social relation

Eks: bytteværdi, vindue, lærerens opgave

Marxismens dialektik lægger op til at vi i praksis ikke skal stræbe efter det ideelle, ikke realisere en ide, implementere en plan, men at vi udvikler i et system, der har forskellige former for modstand i sit virke

Marxistisk psykologi 8

Marx' historiske materialisme

Menneskets natur er social, de opretholder sammen deres liv i praksis.

”Samfundsforhold er: flere individers samvirke uanset under hvilke betingelser, på hvilken måde eller med hvilket formål.”

Marx Engels, Den tyske Ideologi, 1847, VS 102f.

For Marx er arbejderklassen den klasse der er berøvet sin ejendomsret, og derfor står på det almene samfundsgrundlag og kan gennemføre en almen revolution
Marx Engels, Den tyske Ideologi, 1847 VS 117

Marxistisk psykologi 9

Hvad skal en marxistisk psykologi kunne forklare?

Menneskers håndtering af praksis: etik, politik, økonomi

Modsætningsfyldte, (eller ufærdige) former for samvirke

Den skal ikke kun forklare hver fremgangsmåde for sig.

Modsætninger tvinger os til at se på konkrete sammenhænge på tværs:

Bytteværdi hænger sammen med brugsværdi

Vinduets funktion må forstås i forhold til murens

Lærerens undervisning må forstås i forhold til elevernes relationer

Hvordan den enkelte bliver til i praksis som en del af samfundshistorien

Marxistisk psykologi 10

Forskellige former for marxistisk psykologi:

1. Plekhanov (1856-1918) "Individets rolle i historien"

Omhandlede ikke udelukkende generelle love, men også privatlivets tilfældigheder

Et individs karakter er en faktor i samfundsudviklingen, men kun der, når og i den udstrækning, at samfundsforholdene tillader det

Plekhanov skiller det psykologiske (biologiske?) og det sociale

Marxistisk psykologi 11

1. Plekhanov (1856-1918) "Individets rolle i historien"

Plekhanovs tilgang har problemer med marxistiske udsagn så som:

Samfundets produktion er det menneskelige væsens opslåede bog, det sanseligt erkendbare i menneskets psykologi

Marx økonomisk filosofiske manuskripter 1844

Marxistisk psykologi 12

Forskellige former for marxistisk psykologi:

2. Freudomarxismen, kritisk teori

Erich Fromm: Den autoritære personlighed

Syndefaldet, frihed og ensomhed, afkald på friheden og binde sig til andre

Masochisme, sadisme

Religionens fald, monarkiets autoritet, Weimarrepublikens kaos

Hitler som overmenneskelig manipulator af massen
monopolkapitalen bruger nazismen som redskab.

Marxistisk psykologi 13

Forskellige former for marxistisk psykologi:

2. Freudomarxismen, kritisk teori

Erich Fromm: Den autoritære personlighed

Problemer:

Fromm skriver, at sadistiske og masochistiske træk er sandsynligvis til stede hos alle mennesker

Friheden er ensom, at være sammen med andre er at være afhængig af dem. Forudsætter at udviklingen er styret af eneren

Marxistisk psykologi 14

Forskellige former for marxistisk psykologi:

2. Freudomarxismen, kritisk teori

Adorno, Marcuse, Det autoritære menneske

Habermas, herredømmefri samtale, Lorenzer om sprog og ikke sproglig erfaring

Thomas Ziehe: den narcissistiske karaktertype

Honneth, anerkendelsens dialektik,
Rosa accelerationssamfundet

Marxistisk psykologi 15

Forskellige former for marxistisk psykologi:

2. Freudomarxismen, kritisk teori

Den kritiske teori om det fælles:

den stumme modstand, lidelsen som udgangspunkt for oprør

Samtaler kan være herredømmefri

2. Freudomarxismen, kritisk teori

Produktionen af ideer, forestillinger, af bevidstheden er fra første færd umiddelbart indflettet i menneskenes materielle virksomhed og materielle kommunikation som det virkelige livs sprog.

Marx Engels, Den tyske Ideologi, 1847 VS 98

Med udgangspunkt i dette udsagn kan vi ikke tale om herredømmefri samtaler, eller om frihed kun som ensomhed

3. Sovjetisk psykologi

Sovjetisk psykologi byggede på marxismens dialektiske og materielle tilgang

3. Sovjetisk psykologi

Vygotsky:

Sprog og tænkning, sproget som menneskets
artskendemærke

At lære at skrive

Læring går foran udvikling

Næste udviklingszone, zpd

Sovjetisk psykologi er især en pædagogisk psykologi

3. Sovjetisk psykologi

Virksomhedsteori

Leontjev:

operationer, betingelser; handling, mål; virksomhed, motiv

Bevidsthed, reflektiv; mening og betydning

Personlighed: administration af virksomhedens hierarkiske relationer

Mariane Hedegaard, Seth Chaiklin, Niels Engelsted, Jytte Bang, Sofie Pedersen, Claus Bærentsen, Michael Cole, Yrjö Engeström, Anna Stetsenko,

3. Sovjetisk psykologi

På den ene side:

Hvor blev konflikter af?

Leontjev: Personudviklingen er individuel, men afhængig af de konkret historiske betingelser, og af individets tilhørsforhold til det ene eller andet miljø.

Leontjev: Under det socialistiske og det kommende kommunistiske samfunds betingelser stimulerer teknikken den menneskelige tænkning og sikrer ... udviklingen af arbejdets skabende og intellektuelle karakter

Modsigelser som uhensigtsmæssige forstyrrelser s. 231

Marxistisk psykologi 21

3. Sovjetisk psykologi

På den anden side:

Det aktive subjekt:

Personlighed: administration af virksomhedens hierarkiske relationer, dvs. det mennesket gør ud af sig selv

I hver omdrejning af sin livsvej er der noget den enkelte må gøre, forkaste, forsvare

Individet har selvstændig reaktionskraft.

Det indre virker gennem det ydre og forandrer derigennem sig selv

4. Kritisk psykologi

Berlin

Klaus Holzkamp, Ute Osterkamp, Frigga Haug,

Danmark

Ole Dreier, Charlotte Højholt, Morten Nissen, Ernst Schraube og Erik Axel

4. Kritisk psykologi

Subjektive aspekter af praksis. Vor bevidsthed tager form af det liv vi lever. Betingelser, betydninger, muligheder. Befindende

Vi deltager med vor handleevne i handlesammenhænge(praksis)
Hver deltager udfører en del af funktionerne i praksis og har et perspektiv på det grundlag

Vi kan indrette nogle af vore betingelser og andre må vi indrette os på, så længe vi ikke fælles kan gøre noget ved dem

Livsførelse, personlighed

4. Kritisk psykologi

Eks: læreren der skal undervise

Kritisk psykologi betoner dialektik, det fælles og det modsætningsfyldte i handlesammenhænge(praksis)

Det er et problem, at kritisk psykologi behandler det enkelte subjekt, der bevæger sig i samfundsmæssige sammenhænge og er med til at opretholde dem

Vi må udvikle en forståelse, hvor ikke kun det enkelte subjekt bevæger sig i samfundsmæssige sammenhænge, men hvor mennesker udretter ting sammen i praksis.

Marxistisk psykologi 25

4. Kritisk psykologi og fælles sager

Praksis som menneskers produktive samvirke, der tilfredsstillter og udvikler deres behov. - Styret af etik, politik og økonomi

Praksis består af sammenflettede fælles sager, der er betingelser for hinanden;

Fælles sager er modsætningsfyldte;

Eksempler:

Leg: modsætning mellem betingelser her og forestilling om noget; begynde, invitere, organisere, udelukke, slutte legen

Skole: modsætning mellem at sætte børn ind i et rum for at lære, og deres øvrige sociale liv; mange fælles sager: lærernes, børnenes, forældrenes, administratorernes

Designprojekt: mods. mellem ressourcer og behov; mange perspektiver på den fælles sag: bygherrens, bygherrerådgivers, landskabsarkitekts, ingeniørs

Marxistisk psykologi 26

4. Kritisk psykologi og fælles sager

Deltagernes indsats er grundlag for deres prioriteringer

Empirisk eks:

Bygherrerådgiveren opstillede budgettet og fordelte ressourcer som penge på byggeriets forskellige projekter

Landskabsarkitekten udformede en plads foran et menighedshus og brugte for mange penge i forhold til det afsatte. Foreslog omfordeling af ressourcer. Mente, at ressourcer skulle fordeles efter behov og prioriteringer.

Bygherren var glad for forslaget, men bygherrerådgiveren gennemtrumfede, at der skulle udformes en billigere plads.

Krisen gjorde det muligt at bygherren fik den først udformede plads. Bygherrerådgiveren konkluderede, at det er dyrt at spare

Marxistisk psykologi 27

4. Kritisk psykologi og konfliktuelt samarbejde

I eksemplet kommer modsætningen mellem fordeling af ressourcer og behov til at ligge mellem deltagerne i deres virke. Begge deltagere må forholde sig til begge sider af modsætningen.

Bygherrerådgiveren fordeler ressourcer efter abstrakt vurdering af behov (pladsen får x procent af de samlede ressourcer).

Landskabsarkitekten omfordeler ressourcer efter sin udformning af pladsen, som hun baserer på sine tanker om bygherrens behov.

Der er mulighed for konflikt i samarbejdet. Der er tale om konfliktuelt samarbejde

Ved at se på modsætningerne kan vi få en ide om udviklingspektret

Alt efter hvordan deltagerne forholder sig til betingelserne veksler det mellem at fremme særinteresser eller få det fælles til at fungere

4. Kritisk psykologi perspektiveret

Eks viser, at hverken markedet, abstrakt budgetføring eller udformning efter konkrete behov regulerer praksis på deterministiske principper. Deltagernes subjektive arrangementer i praksis har en indvirkning, der på engang udviser tilfældighed og nødvendighed.

Bestemmelsen af en fælles sag må forstås som en kimcelle, der rummer kim til alle de fænomener, som vi finder i det udfoldede samfundsliv med individer og deres personlighed

Ikke kun de lidendes perspektiv på praksis. Ikke kun nogle deltageres kamp for en grupperings bedre liv. Deltagerne må på de givne betingelser integrere deres perspektiver på de fælles sager for det fælles gode.

4. Kritisk psykologi perspektiveret

Arbejderklassen som bærer af en almen revolution kan meget let blive et perspektiv på særinteresser, der hylder sig i almeninteresser. Vi må erstatte tanken om en revolutionær klasse med forståelsen af praksis med sammenflettede modsigelsesfyldte fælles sager, hvis funktion vi ikke kan bestemme fra et objektivt overblik.

Her kommer det an på hvordan vi fra vore perspektiver på fælles sager kan forholde os til betingelserne for at integrere perspektiverne til de fælles sagers bedste. Det kan både koste blod, sved og tårer, og være en demokratisk proces.

Menneskers deltagelse i praksis udvikler dem selv og praksis
Deres deltagelse er samfundshistorien

Marxistisk psykologi 30

Litteraturliste

Axel, Erik (2009): Situeret projektering i et byggeprojekt.
Nordiske Udkast, Vol 37, No. 1/2, 97-118

Cole, Michael (2003): *Kulturpsykologi*. København, Hans Reitzel

Dreier, Ole (2008): *Psychotherapy in Everyday Life*. Cambridge:
Cambridge University Press.

Engelsted, Niels (2017): *Catching Up with Aristotle – A Journey in
Quest of General Psychology*. Springer Briefs

Litteraturliste

Engeström, Yrjö, A. Sannino (2018): Cultural-historical activity theory - Founding Insights and New Challenges. *Learning, Culture and Intervention*, Vol. 14, No. 3, 43-56

Fromm, Erich (1991): *Flugten fra friheden*. København, Hans Reitzel

Harvey, D. (1996). *Justice, Nature & the Geography of Difference*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing.

Hedegaard, Mariane, Anne Edwards, Marilyn Fleer (2011): *Motives in Children's Development, Cultural Historical Approaches*. Cambridge, Cambridge University Press.

Litteraturliste

Honneth, Axel (2003): *Behovet for anerkendelse*. København, Hans Reitzel.

Højholt, C. (red) (2005). *Forældresamarbejde – forskning i fællesskab*. København: Dansk psykologisk Forlag

Leontjev, A.N. (1983). *Virksomhed bevidsthed personlighed*. Moskva, Progress

Marx, Karl:(1846). *Den tyske Ideologi*. i: Sørensen, V. (red): *Økonomi og filosofi. Ungdomsskrifter*. København: Gyldendal 1962

Marxistisk psykologi 33

Litteraturliste

Nissen, Morten (2016): *Brugerdrevne standarder og pædagogisk ledelse: Skræddersyede teknikker, eller prototypiske fortællinger*. Nordiske Udkast, Bind 44, Nr. 1, 1, 2016, s. 4-26.

Ollman, Bertell (2015). Marxism and the philosophy of internal relations; or, How to replace the mysterious 'paradox' with 'contradictions' that can be studied and resolved. *Capital & Class*, 39(1), 7-23.

Schraube, Ernst (2010): Første-personsperspektivet i psykologisk teori og forskningspraksis. Nordiske Udkast, Vol. 38, No. 1/2, 92-104

Schraube, Ernst and Osterkamp, U. (Eds). (2013). *Psychology from the Standpoint of the Subject - Selected Writings of Klaus Holzkamp*. New York: Palgrave Macmillan

Litteraturliste

Stetsenko, Anna (2017): *The Transformative Mind - Expanding Vygotsky's Approach to Development and Education*. Cambridge, Cambridge University Press

Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society - The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.